

Üniversite Öğrencilerinde Finansal Tutum ve Davranışların Finansal Sömürü ile İlişkisi

Turgut Karabulut¹

Salim Sercan Sarı²

Özet

Bireylerin ekonomik refahı ve yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkileri olan finansal istismar konusunda yaşlılar üzerine yapılan çalışma sayısı fazla olmasına rağmen literatürde farklı yaş gruplarında bu konuya dair sınırlı çalışmaya rastlanmıştır. Mevcut çalışmada, üniversite öğrencilerinin finansal tutum ve davranışları ile finansal sömürü arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda gönüllü olarak katılan 639 öğrenciye anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler frekans analizi, bağımsız t-testi, tek yönlü varyans analizi ve korelasyon analizine tabi tutulmuştur. Çalışma sonucunda finansal tutum, davranış ve sömürü arasında düşük seviyede, pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin cinsiyet, ailelerinin yaşadıkları yer ve ailelerinin aylık ortalama gelirine göre finansal tutum, davranış ve sömürü konusundaki görüşleri arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

1. Giriş

Yıllardır önemli bir sosyal sorun olarak kabul edilen konulardan biri de yaşlılara yönelik kötü muamelelerdir. Ulusal Araştırma Konseyi'nin (2003) raporunda yaşlılara yönelik nüfus tabanlı anketler ve farklı yaşlılara yönelik kötü muamele türleri için risk ve koruyucu faktörler üzerine çalışmalar yer almıştır (Beach vd., 2010: 744). Yaşlı yetişkinlerin finansal becerilerin ve finansal yargının potansiyel kaybı ve finansal sömürüyü tespit edememe ve dolayısıyla önleyememe şeklinde iki yönlü kırılganlığı bulunmaktadır

1 Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, tkarabulut@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8434-3614.

2 Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, salim.sari@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2607-5249.

(Lichtenberg, 2016: 15). Söz konusu iki kırılğınlıktan biri olan yaşlı yetişkinlerin finansal sömürüsü, bugüne kadar psikoloji alanından pek ilgi görmeyen oldukça önemli bir sosyal sorundur. Finansal sömürü, yaşam süresinin herhangi bir aşamasında meydana gelebilmesine rağmen literatürde yaşlı yetişkinler arasında yaygın olması yaşlı yetişkinlerin dolandırıcılığa daha duyarlı olduğundan kaynaklanmaktadır (Wood ve Lichtenberg, 2017: 3). Giderek yaygınlaşan finansal sömürünün maliyetlerine ek olarak, finansal sömürü çoğu zaman mağdurlarının ruh sağlığının bozulmasıyla da sonuçlanabilmektedir (Hall vd., 2022: 2).

Finansal sömürü teriminin temsil ettiği eylemlerin geniş çeşitliliği göz önüne alındığında, finansal sömürünün değişken olarak finansal suiistimal, finansal yaşlı istismarı, finansal dolandırıcılık, ekonomik veya maddi suiistimal, finansal kötü muamele, kişisel veya ticari finansal yaşlı istismarı ve sömürü olarak adlandırıldığı görülmektedir. Bu terimler genellikle tekil bir anlam ima ederek birbirinin yerine kullanılmaktadır. Finansal sömürüyü tanımlamak için kullanılan terimlerin çeşitliliği, bu tür eylemleri neyin karakterize ettiği konusunda kafa karışıklığına neden olmaktadır (Jackson, 2015: 64). Finansal sömürü, başka bir birey tarafından fonların, mülkün veya kaynakların uygunsuz kullanımı olarak tanımlanmaktadır. Bunlara dolandırıcılık, sahtecilik, zimmete para geçirme, komplo, sahtecilik, kayıtları tahrif etme, zorla mülk transferleri veya varlıklara erişimin reddedilmesi dahil edilmektedir (Peterson vd., 2014: 1616). Yaşlıların finansal sömürüye karşı savunmasız olmasının nedenleri arasında birbiriyle ilişkili üç etken bulunmaktadır. İlk etken sağlık ile ilgilidir. Yaşlanma süreci, yaşlıların finansal sömürülmesinin risklerini artıran bilişsel, fiziksel ve sağlık ile ilgili değişikliklere yol açabilmektedir. İkinci etken kümesi finansal ve emeklilik eğilimleriyle ilgilidir. Yaşlıların yaşamları boyunca biriktirdikleri servet veya varlıklar onları finansal sömürünün hedefi haline getirebilmektedir. Son etken ise ilk iki etkenle bağlantılı olduğu kabul edilen, yaşlı nüfusun hızla artmasına neden olan demografik eğilimlerdir. Yaşlanma eğilimi, yaşlıların finansal açıdan sömürülmesi sorunlarına ve yaşlılara yönelik diğer istismar biçimlerine özel bir önem kazandırmaktadır (Deane, 2018: 1).

Finansal sömürü diğer istismar biçimleri gibi daha önce geliştirilmiş ölçekleri olmayan, yaşlılara yönelik kötü muamelenin benzersiz bir kategorisidir (Conrad vd., 2010: 758). Yaşlılara yönelik istismarlar içerisinde yer alan finansal sömürü, araştırmacılar tarafından çok az sistematik ilgi görmüştür. Yaşlılara yönelik istismarın çeşitli türleri arasındaki finansal sömürü en az çalışılmış, en az anlaşılmış ve belki de tespit edilmesi en zor olan olarak kabul edilmektedir. Finansal sömürü, savunmasız bir yetişkinin parasının veya malının başka bir kişinin kârı veya avantajı için yasadışı veya

uygunsuz kullanılması veya bir yaşlının parasının, malının veya varlıklarının yasadışı veya uygunsuz kullanılmasıdır. Uygulamada, çeşitli nedenlerle tanımlanması, tespit edilmesi ve doğrulanması zor olabilmektedir. Başlangıç genellikle kademeli ve sinsi olup, meşru işlemleri taklit edebilen ve zamanla tırmanabilen ince bir aldatmaca bulunmaktadır (Conrad vd., 2011: 305).

Finansal sömürü türleri arasında bir aile üyesinin borç para alıp asla geri ödememesi, yaşlı bir akrabanın emekli maaşının bir kısmını alması, kişinin adını hesaplara eklemesi veya hesap açması, parayı veya varlıkları doğrudan veya ortak imza sahibi olarak alması, mülkiyet tapularını devretmesi ve yaşlı kişinin izni olmadan başka birinin çeklerini, banka/kredi kartlarını kullanması yer almaktadır (Alley-Young, 2019: 2). Finansal sömürü toplumun her kesiminden insanı etkilemektedir ve yaşlı yetişkin nüfusun artmasıyla birlikte daha da yaygınlaşması beklenmektedir (Alley-Young, 2019: 1). Yaşlılara ve diğer yetişkinlere yapılabilecek finansal sömürüyü önlemek ve buna yanıt vermek için finansal kurumlar benzersiz bir konumda bulunmaktadır. Sık sık kurbanlarla veya faillerle temas kurmaktadırlar. Birçok finansal kurum müşterilerini şahsen tanımaktadır. Ayrıca, finansal kurum personeli sıklıkla fonların yaşlı kişiden faile nasıl geçtiğini gözlemlene fırsatına sahiptirler (Consumer Financial Protection Bureau, 2019: 8).

Finansal sömürü ve benzeri finansal istismar türleriyle her yaştan aile bireyinin karşılaşma ihtimali bulunmaktadır. Aile bireylerinin bu tür aile davranışlarını anlama ihtiyacı giderek artmasına rağmen, ailelerin finansal yönetim tutumları ve davranışlarına odaklanan son zamanlardaki araştırmaların sayısı oldukça azdır. Birçok ailenin finansal kaynaklarını yönetmede zorluklarla karşılaştığı görülmektedir (Godwin ve Carroll, 1986: 77).

Rabiner vd. (2004) çalışmalarında finansal sömürünün anlaşılmasına rehberlik edebilecek bir kavramsal modeli tanımlamayı amaçlamışlardır. Bu doğrultuda, politika yapıcılar, uygulayıcılar, kolluk kuvvetleri ve diğer ilgili kişilerin, yaşlı bireyler arasında finansal sömürü riskini azaltmak için farklı stratejileri daha iyi geliştirmelerine, uygulamalarına ve değerlendirmelerine yardımcı olabileceklerdir. Beach vd. (2016) çalışmalarında daha düşük algılanan sosyal destekle birlikte daha geniş sosyal ağlara sahip olan yaşlı yetişkinlerin finansal sömürü bildirme olasılığının yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Hall vd. (2022) çalışmalarında sosyodemografik faktörler ile finansal stres ve kaynak ölçümlerinin finansal sömürü ile önemli ilişkiler gösterdiğini bulmuşlardır. Soydaş (2023b) ölçek uyarlaması çalışmasında İngilizce geliştirilmiş olan finansal sömürü ölçeğini Türkiye'ye uyarlamıştır. Soydaş (2023a) çalışmasında finansal okuryazarlık düzeyinin arttıkça

bireylerin finansal sömürüye maruz kalmalarının azaldığını ortaya çıkarmıştır. Hall ve Lichtenberg (2024) çalışmalarında güçlendirme merkezli finansal koçluk müdahalelerinin yaşlı yetişkin popülasyonlarında finansal sömürünün başarıyla ele alınabileceğini belirtmişlerdir.

Finansal tutum, bireylerin hem finansal yönetim, hem finansal bütçeleme, hem de karar alma açısından tutum ve davranışlarını belirlemelerine yardımcı olacaktır (Yogansnumurti vd., 2021: 650). Tutumlar, içinde yaşadığımız dünya hakkındaki zihin durumunuzun, görüşlerinizin ve yargılarınızın bir ölçüsüdür. Değerlerinizle ilgili aldığınız bir pozisyonu yansıtmakta ve değerlerden çok daha esnek hareket etmektedirler. Örneğin, bir aile çocuklara çok yüksek bir değer verebilmekte ve onları yetiştirme ve fırsatlar sağlama konusunda çok olumlu bir tutuma sahip olabilmektedir (Pankow, 2003: 1). Finansal tutum, finansal konulara yönelik kişisel eğilim olarak tanımlanmaktadır. Önemli olan, önceden plan yapma ve tasarruf hesabı tutma yeteneğidir (Rai vd., 2019: 3). Finansal davranış ise finansal tutumlardan etkilenebilmektedir. Finansal tutumlar, finansal kararlar alırken bireylerin davranış yönünü belirlemektedir (Moko vd., 2022: 184-185). Finansal davranış, daha iyi finansal kararlar almak için bireylerin finansal bilgiyi ustaca kullanıp kullanmadıklarını ölçmektedir. Genellikle, finansal bilginin olumlu sonuçları insanların finansal olarak ne kadar olumlu davrandıklarına bağlıdır (Kadoya ve Khan, 2020: 4). Finansal davranış, para yönetimiyle ilgili herhangi bir insan davranışı olarak tanımlanabilmektedir. Yaygın finansal davranışlar arasında nakit, kredi ve tasarruf davranışları bulunmaktadır (Xiao, 2008: 70). Finansal davranış bireylerin tasarruf, yatırım ve finansal durumlarının farkında olması, kredilerin anlamlı kullanımı olarak da kullanılan bir kavramdır (Güvemli ve Meydan, 2019: 172). Parayla ilgili doğru seçimleri yapabilecek ve imkanları dahilinde yaşayabilecek finansal kapasiteye sahip olanların finansal sıkıntılarla karşılaşma olasılıkları daha düşüktür ve sağlıklı finansal davranışlar sergileme olasılıkları daha yüksektir (Chinen ve Endo, 2012: 778).

Küreselleşme çağı, dünyadaki ülkelerde birçok değişikliği beraberinde getirmekte ve insanların günlük yaşam ihtiyaçlarını karşılamak için finansal davranışlarında olumlu ve olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Bireylerin tüm ihtiyaç ve arzularının sınırlı olmaması, tüketimci yaşam tarzına neden olan faktörlerden biridir. Bireyler, ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamak için kullanılan geliri elde etmek için çalışmalıdırlar. Kazanılan gelir, etkili ve verimli bir şekilde kullanılmak üzere düzgün bir şekilde yönetilmelidir (Ameliawati ve Setiyani, 2018: 811).

Finansal tutum ve davranışlar üzerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde Hira (1997) çalışmasında finansal karar alma kalıplarının yaş grupları

arasında önemli ölçüde değiştiğini belirtmiştir. Bhushan ve Medury (2014) çalışmalarında bireylerin finansal okuryazarlık seviyesini artırmak için olumlu finansal davranışlar ve uygun finansal tutumlar geliştirmenin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Alkaya ve Yağlı (2015) çalışmalarında finansal tutum ile finansal davranış arasında ilişki olduğunu ve öğrencilerin olumlu finansal davranış ve tutumlar gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Coşkun (2016) çalışmasında ön lisans öğrencilerinin finansal okuryazarlık algılarının finansal davranışları ve tutumlarını nasıl etkilediğini frekans analiziyle göstermiştir. Arifin (2018) çalışmasında finansal tutum, finansal davranış ve finansal yeteneklerin çalışanların finansal memnuniyetleri üzerinde pozitif bir ilişkiye sahip olduğunu göstermişlerdir. Güvemli ve Meydan (2019) çalışmalarında öğrencilerin finansal davranış ve finansal tutum düzeylerinin yükseğe yakın değerlerde seyrettiğini belirtmişlerdir. Widyakto vd. (2022) çalışmalarında finansal tutumların öğrencilerde finansal davranış kalitesini artıracakları ortaya koymuşlardır. Yazgan ve Yıldırım (2022) çalışmalarında Z kuşağı gençlerde finansal risk toleransındaki değişimin finansal tutum ve davranışları etkilediğini belirtmişlerdir. Yılmaz ve Sevim (2021) çalışmalarında üniversite öğrencilerinin finansal davranışları ile finansal tutumları arasında pozitif yönlü anlamlı doğrusal bir ilişkiyi ortaya koymuşlardır.

Finansal davranışlar demografik özellikler, finansal stres faktörleri, finansal bilgi, risk toleransı gibi değişkenlerden etkilenebilmektedir. Önceki çalışmalar incelendiğinde demografik özellikler ile finansal davranış arasında olası ilişkiler olduğu görülmektedir (Joo ve Grable, 2004: 32). Buradan hareketle mevcut çalışmada finansal tutum ve davranışlar ile finansal sömürü arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Yaşlılarla birlikte toplumun diğer bir kesimi olan üniversite öğrencilerinin de çeşitli finansal sorunları bulunmaktadır. Üniversite öğrencilerinin finansal sorunlarını bilmenin, eğitimcilerin üniversitedeyken paralarını yönetmeleri için uygun programlar geliştirmelerine ve işgücüne girmeden önce onlara temel finansal yönetim becerileri kazandırmalarına yardımcı olabileceği varsayılmaktadır (Masud vd., 2004: 83). Üniversite öğrencilerinin finansal sorunları arasında yer alabilecek finansal sömürüyü yaşamaları ise finansal tutum ve davranışlarının değişmesine yol açabilir.

Birçok çalışmanın finansal tutum ve davranışın çeşitli yönlerini araştırdığı ve bu çalışmalardan üniversite öğrencilerine odaklananlarında olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin finansal sömürüsü bu çalışmanın temel odak noktasıdır. Bu öğrencilerin yaşayabilecekleri finansal sömürü ile finansal tutum ve davranışları arasındaki ilişkiyi araştırmak önemlidir. Üniversite öğrencilerinin yaşadıkları finansal sömürüyü bilmenin, onların

finansal tutum ve davranışlarını ona göre geliştirmelerine yardımcı olabileceği varsayılmaktadır.

Finansal sömürü, finansal tutum ve finansal davranış üzerine çok sayıda çalışma olmasına rağmen, finansal tutum ve finansal davranış üniversite öğrencilerinin yaşayabilecekleri finansal sömürü ile arasındaki bağlantıyı inceleyerek ele alan yetersiz çalışma ve literatür bulunmaktadır. Bu nedenle mevcut çalışma ile üniversite öğrencilerinin finansal tutum ve davranışlarında finansal sömürünün önemine dayanarak, literatürdeki boşluk doldurmaya çalışılmaktadır. Finansal sömürü ile finansal tutum ve davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Yöntem

Araştırmanın evrenini Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesinde öğrenim göre 25008 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem evreni temsil kabiliyeti açısından rasgele örnekleme yöntemine göre gerekli olan hesaplamalar yapılmış ve yeter sayı 394 olarak tespit edilmiştir. Örneklem sayısı, $N=25008$ ve $\alpha=0,05$ alınarak aşağıdaki gibi hesaplanmıştır (Saracel vd, 2002:28).

$$n = \frac{N}{1 + (N * \alpha^2)} = \frac{25008}{1 + (25008 * 0,05^2)} \cong 394$$

Veri toplama aracı olarak, Sarıgül (2015) tarafından geliştirilen finansal tutum ve davranış ölçeği ile Lichtenberg vd. (2021) tarafından geliştirilen ve Soydaş (2023b) tarafından da Türkçeye uyarlanan finansal sömürü ölçeği birleştirilerek finansal tutum, davranış ve sömürü anketi kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf, not ortalaması, ailesinin yaşadığı yer, ailesinin aylık ortalama geliri, üniversite eğitimi devam ederken çalışma durumları ve üniversite eğitimi devam ederken kredi/burs alma durumu olmak üzere demografik özellikleri de sorulmuştur. Çalışmada kullanılan anketin güvenilirliği incelendiğinde, Cronbach Alpha katsayısı 0,887 çıkarak, yüksek derecede güvenilirliğe sahip olduğu bulunmuştur. Araştırma sorularının çarpıklık ve basıklık değerleri -1 ile +1 arasında yer aldığı tespit edilmiş olup, bu da normallik varsayımının sağlandığını göstermektedir (Köklü vd., 2021:57-58). Finansal tutum, davranış ve sömürü boyutlarında demografik özelliklere göre farklılaşmalar olup olmadığı bağımsız t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile test edilmiştir. Ayrıca, finansal tutum, finansal davranış ve finansal sömürü arasındaki ilişki ise korelasyon analizine tabi tutulmuştur.

3. Bulgular

Tablo 1. Demografik Bilgiler

Cinsiyet	Frekans	%	GANO	Frekans	%
Kadın	424	66,4	1,99 ve altı	64	10,0
Erkek	215	33,6	2,00 – 2,99	331	51,8
Yaş			3,00 ve üzeri	167	26,1
18 ve altı	58	9,1	Belirtmek İstemiyor	77	12,1
19	102	16,0	Yaşanılan Yer		
20	139	21,8	Büyükşehir	146	22,8
21	115	18,0	Şehir	229	35,8
22	94	14,7	İlçe	151	23,6
23 ve üzeri	131	20,5	Köy	113	17,7
Sınıfınız			Aile Ortalama Gelir		
1	251	39,3	17000₺ ve altı	308	48,2
2	212	33,2	17001₺ - 33000₺	209	32,7
3	63	9,9	33001₺ - 50000₺	82	12,8
4	113	17,7	50001₺ ve üzeri	40	6,3
Çalışma Durumu			Kredi/Burs Alma		
Evet	110	17,2	Evet	412	64,5
Hayır	529	82,8	Hayır	227	35,5

Tablo 1'e bakıldığında ankete katılan 639 öğrencinin cinsiyet, yaş, sınıf, ortalama (GANO), ailelerinin yaşadıkları şehir, ailelerinin aylık ortalama geliri, üniversitede okudukları sırada ek bir işte çalışma durumları ve üniversitede okudukları sırada burs alma durumlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2. Cinsiyete Göre Finansal Tutum, Davranış ve Sömürü Görüşleri

	Cinsiyet	Ortalama	Standart Sapma	Sig.
Finansal Tutum	Kadın	3,311	0,502	0,001
	Erkek	3,166	0,593	
Finansal Davranış	Kadın	3,500	0,510	0,064
	Erkek	3,419	0,540	
Finansal Sömürü	Kadın	3,057	0,444	0,031
	Erkek	3,146	0,574	

Tablo 2'ye göre öğrencilerin cinsiyetlerine göre finansal tutum ve finansal sömürü sorularına verdikleri cevapların ortalamaları arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir (sig.=0,001; 0,031<0,05). Finansal davranış sorularına verdikleri cevapların ortalamaları arasında ise farklılık olmadığı tespit edilmiştir (sig.=0,064>0,05). Buna göre kadın öğrencilerin finansal tutumlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu, erkek öğrencilerin ise finansal sömürülerinin kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. Üniversite Eğitimi Devam Ederken Çalışma Durumlarına Göre Finansal Tutum, Davranış ve Sömürü Görüşleri

	Çalışma Durumu	Ortalama	Standart Sapma	Sig.
Finansal Tutum	Hayır	3,275	0,537	0,187
	Evet	3,201	0,544	
Finansal Davranış	Hayır	3,484	0,511	0,238
	Evet	3,419	0,568	
Finansal Sömürü	Hayır	3,074	0,498	0,143
	Evet	3,150	0,465	

Tablo 3'e göre öğrencilerin çalışma durumlarına göre finansal tutum, finansal davranış ve finansal sömürü sorularına verdikleri cevapların ortalamaları arasında farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir (sig.=0,187; 0,238; 0,143>0,05).

Tablo 4. Üniversite Eğitimi Devam Ederken Burs Alma Durumlarına Göre Finansal Tutum, Davranış ve Sömürü Görüşleri

	Burs Alma Durumu	Ortalama	Standart Sapma	Sig.
Finansal Tutum	Hayır	3,211	0,510	0,073
	Evet	3,291	0,552	
Finansal Davranış	Hayır	3,427	0,573	0,116
	Evet	3,498	0,489	
Finansal Sömürü	Hayır	3,084	0,491	0,917
	Evet	3,088	0,494	

Tablo 4'e göre öğrencilerin burs alma durumlarına göre finansal tutum, finansal davranış ve finansal sömürü sorularına verdikleri cevapların ortalamaları arasında farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir (sig.=0,073; 0,116; 0,917>0,05).

Tablo 5. Yaşa Göre Finansal Tutum, Davranış ve Sömürü Görüşleri

	Yaş	Ortalama	Standart Sapma	Sig.
Finansal Tutum	18 ve altı	3,267	0,496	0,062
	19	3,302	0,575	
	20	3,301	0,495	
	21	3,319	0,590	
	22	3,275	0,558	
	23 ve üzeri	3,130	0,496	
Finansal Davranış	18 ve altı	3,330	0,532	0,193
	19	3,424	0,559	
	20	3,482	0,448	
	21	3,510	0,584	
	22	3,539	0,541	
	23 ve üzeri	3,484	0,480	
Finansal Sömürü	18 ve altı	2,979	0,488	0,231
	19	3,040	0,534	
	20	3,161	0,457	
	21	3,086	0,514	
	22	3,086	0,556	
	23 ve üzeri	3,095	0,422	

Tablo 5'e göre öğrencilerin yaşlarına göre finansal tutum, finansal davranış ve finansal sömürü sorularına verdikleri cevapların ortalamaları arasında farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir (sig. = 0,062; 0,193; 0,231 > 0,05).

Tablo 6. Sınıflara Göre Finansal Tutum, Davranış ve Sömürü Görüşleri

	Sınıf	Ortalama	Standart Sapma	Sig.
Finansal Tutum	1	3,279	0,528	0,572
	2	3,274	0,549	
	3	3,273	0,554	
	4	3,198	0,535	
Finansal Davranış	1	3,482	0,525	0,495
	2	3,449	0,575	
	3	3,418	0,430	
	4	3,526	0,449	
Finansal Sömürü	1	3,107	0,531	0,600
	2	3,063	0,478	
	3	3,038	0,376	
	4	3,114	0,489	

Tablo 6'ya göre öğrencilerin sınıflarına göre finansal tutum, finansal davranış ve finansal sömürü sorularına verdikleri cevapların ortalamaları arasında farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir (sig.=0,572; 0,495; 0,600>0,05).

Tablo 7. Ortalamalara Göre Finansal Tutum, Davranış ve Sömürü Görüşleri

	GANO	Ortalama	Standart Sapma	Sig.
Finansal Tutum	1,99 ve altı	3,304	0,648	0,473
	2,00 – 2,99	3,285	0,530	
	3,00 ve üzeri	3,214	0,556	
	Belirtmek İstemiyor	3,237	0,424	
Finansal Davranış	1,99 ve altı	3,487	0,631	0,970
	2,00 – 2,99	3,473	0,487	
	3,00 ve üzeri	3,479	0,579	
	Belirtmek İstemiyor	3,448	0,437	
Finansal Sömürü	1,99 ve altı	3,179	0,590	0,434
	2,00 – 2,99	3,083	0,462	
	3,00 ve üzeri	3,061	0,561	
	Belirtmek İstemiyor	3,084	0,351	

Tablo 7'ye göre öğrencilerin ortalamalarına göre finansal tutum, finansal davranış ve finansal sömürü sorularına verdikleri cevapların ortalamaları arasında farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir (sig.=0,473; 0,970; 0,434>0,05).

Tablo 8. Ailelerinin Yaşadıkları Yere Göre Finansal Tutum, Davranış ve Sömürü Görüşleri

	Ailenin Yaşadığı Yer	Ortalama	Standart Sapma	Sig.
Finansal Tutum	Büyükşehir	3,349	0,473	0,018
	Şehir	3,323	0,574	
	İlçe	3,181	0,522	
	Köy	3,260	0,560	
Finansal Davranış	Büyükşehir	3,541	0,484	0,001
	Şehir	3,592	0,496	
	İlçe	3,409	0,562	
	Köy	3,397	0,483	
Finansal Sömürü	Büyükşehir	3,070	0,403	0,283
	Şehir	3,141	0,492	
	İlçe	3,046	0,503	
	Köy	3,108	0,537	

Tablo 8'e göre öğrencilerin ailelerinin yaşadıkları yere göre finansal tutum ve finansal davranış sorularına verdikleri cevapların ortalamaları arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir (sig.=0,018; 0,001<0,05). Finansal sömürü sorularına verdikleri cevapların ortalamaları arasında ise farklılık olmadığı tespit edilmiştir (sig.=0,283>0,05). Buna göre ailesi büyükşehirde yaşayan öğrencilerin finansal tutumlarının ailesi ilçede yaşayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu, ailesi şehirde yaşayan öğrencilerin ise finansal davranışlarının ailesi ilçe ve köyden yaşayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 9. Ailelerinin Ortalama Aylık Gelirlerine Göre Finansal Tutum, Davranış ve Sömürü Görüşleri

	Ailenin Ort. Geliri	Ortalama	Standart Sapma	Sig.
Finansal Tutum	17000₺ ve altı	3,329	0,542	0,009
	17001₺ - 33000₺	3,236	0,545	
	33001₺ - 50000₺	3,132	0,493	
	50001₺ ve üzeri	3,156	0,506	
Finansal Davranış	17000₺ ve altı	3,557	0,507	0,001
	17001₺ - 33000₺	3,421	0,535	
	33001₺ - 50000₺	3,325	0,498	
	50001₺ ve üzeri	3,400	0,511	
Finansal Sömürü	17000₺ ve altı	3,096	0,498	0,557
	17001₺ - 33000₺	3,091	0,523	
	33001₺ - 50000₺	3,019	0,408	
	50001₺ ve üzeri	3,137	0,447	

Tablo 9'a göre öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama gelirlerine göre finansal tutum ve finansal davranış sorularına verdikleri cevapların ortalamaları arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir (sig.=0,009; 0,001<0,05). Finansal sömürü sorularına verdikleri cevapların ortalamaları arasında ise farklılık olmadığı tespit edilmiştir (sig.=0,557>0,05). Buna göre ailesinin aylık ortalama geliri 17000₺ ve altı olan öğrencilerin finansal tutumlarının ailesinin aylık ortalama geliri 33001₺ - 50000₺ olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde ailesinin aylık ortalama geliri 17000₺ ve altı olan öğrencilerin finansal davranışlarının ailesinin aylık ortalama geliri 33001₺ - 50000₺ ve 500001₺ ve üzeri olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 10. Finansal Tutum, Finansal Davranış ve Finansal Sömürü Arasındaki İlişki

	Finansal Tutum	Finansal Davranış	Finansal Sömürü
Finansal Tutum	1,000	0,381**	0,310**
Finansal Davranış	0,381**	1,000	0,358**
Finansal Sömürü	0,310**	0,358**	1,000

Tablo 10'a göre finansal tutum, davranış ve sömürü arasında pozitif yönlü, düşük seviyeli ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

4. Sonuç

Öğrencilerin finansal tutumları okul ve ailede gördükleri eylemlerden etkilenebilmektedir. Bir birey iyi bir finansal yönetim ortamındaysa, o zaman otomatik olarak finansal kararlarını da iyi yönetebilecektir (Yogansnumurti vd., 2021: 652). Bir ülkenin refahının temel itici güçlerinden biri, bireylerin tercih edilen finansal davranışlarına dayanmaktadır. Beklenen finansal davranışlar, finansal bilgiyle oldukça ilişkilidir. Bu nedenle, üniversite eğitimi, genç yetişkinleri finansal konularda eğiterek finansal tutum ve davranışlarını şekillendirmek için kritik bir rol oynamaktadır (Coşkun ve Dalziel, 2020: 1).

Mevcut çalışma, finansal sömürü ile ilgili bilgi boşluğunu kapatmaya, finansal tutum ve davranışların finansal sömürü ile ilişkili olduğunu göstermeye dair bir anlayış geliştirmeye katkıda bulunmaktadır.

Ankete katılan 639 öğrencinin vermiş oldukları cevaplara göre değerlendirmeler yapılmıştır. Bu öğrencilerden 110'u (%17) üniversite eğitimi sırasında gelir elde etmek amacıyla çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte 412 (564,5) öğrenci ise burs ve/veya kredi aldığını bildirmiştir. Ayrıca ailelerinin aylık ortalama gelirinin 33000₺ ve altında olan 517 (%81) öğrenci olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda kadın öğrencilerin finansal tutum ve davranışlarında erkek öğrencilere göre yüksek bir ortalamaya sahip oldukları gösterilmiştir. Ayrıca kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre finansal sömürü ortalamalarının da daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ailelerinin aylık ortalama gelirinin 33000₺ ve altında olan öğrencilerin 33000₺ ve üzeri olan öğrencilere göre finansal tutum ve davranışlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu da geliri düşük olan öğrencilerin finansal konularda daha dikkatli davrandığını göstermektedir. Son olarak öğrencilerin vermiş oldukları cevaplara göre finansal tutum, davranış ve sömürü arasında pozitif yönlü, düşük seviyeli ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Bu sonuç literatürde yer alan Soydaş (2023a) çalışmasıyla benzerlik taşımaktadır.

Bulgular, üniversite öğrencilerini daha fazla finansal tutum ve davranış beceriler geliştirerek finansal sömürden kaçınmalarına motive edebilecek pratik çıkarımlar ortaya koymaktadır. Üniversite öğrencilerinin finansal sömürden kaçınmaları finansal tutum ve davranışlarını yönetmeye yönelik daha olumlu tutumları besleyecek ve daha iddialı kararlar almalarını sağlayacaktır. Sonuç olarak ellerinde bulunan ekonomik kaynaklarını daha verimli bir şekilde kullanarak yaşam kalitelerini artıracaklardır.

Bu araştırmanın temel katkısı, üniversite öğrencilerinin finansal sömürden kaçınmalarının finansal tutum ve davranışlarını olumlu etkileme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Finansal sömürü ve benzeri kötü muamelelerin finansal tutum ve davranışları etkilediği düşünülmektedir. Dolayısıyla üniversite öğrencileri özelinde bireylerin finansal tutum ve davranışlarını artırabilmeleri için finansal konularda fırsatları kaçırmamaları ve olumsuz durumlara müdahale edebilmeleri gerekmektedir.

Kaynakça

- Alkaya, A., & Yağlı, İ. (2015). Finansal okuryazarlık-f finansal bilgi, davranış ve tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerine bir uygulama.
- Alley-Young, G. (2019). Financial Exploitation by Family Members. D. Gu, M. E. Dupre (eds.), *Encyclopedia of Gerontology and Population Aging*, https://doi.org/10.1007/978-3-319-69892-2_190-1
- Ameliawati, M., & Setiyani, R. (2018). The influence of financial attitude, financial socialization, and financial experience to financial management behavior with financial literacy as the mediation variable. *KnE Social Sciences*, 811-832.
- Arifin, A. Z. (2018, March). Influence of financial attitude, financial behavior, financial capability on financial satisfaction. In *15th International Symposium on Management (INSYMA 2018)* (pp. 100-103). Atlantis Press.
- Beach, S. R., Schulz, R., Castle, N. G., & Rosen, J. (2010). Financial exploitation and psychological mistreatment among older adults: Differences between African Americans and non-African Americans in a population-based survey. *The Gerontologist*, 50(6), 744-757.
- Beach, S. R., Schulz, R., & Sneed, R. (2016). Associations between social support, social networks, and financial exploitation in older adults. *Journal of Applied Gerontology*, 37(8), 990-1011.
- Bhushan, P., & Medury, Y. (2014). An empirical analysis of inter linkages between financial attitudes, financial behaviour and financial knowledge of salaried individuals. *Indian Journal of Commerce and Management Studies*, 5(3), 58-64.
- Chinen, K., & Endo, H. (2012). Effects of attitude and background on students' personal financial ability: A United States survey. *International Journal of Management*, 29(2), 778.
- Conrad, K. J., Iris, M., Ridings, J. W., Fairman, K. P., Rosen, A., & Wilber, K. H. (2011). Conceptual model and map of financial exploitation of older adults. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 23(4), 304-325.
- Conrad, K. J., Iris, M., Ridings, J. W., Langley, K., & Wilber, K. H. (2010). Self-report measure of financial exploitation of older adults. *The Gerontologist*, 50(6), 758-773.
- Consumer Financial Protection Bureau. (2019). Suspicious activity reports on elder financial exploitation: Issue and trends. https://files.consumerfinance.gov/f/documents/cfpb_suspicious-activityreports-elder-financial-exploitation_report.pdf
- Coşkun, S. (2016). Üniversite öğrencilerinin finansal davranış ve tutumlarının belirlenmesi: Finansal okuryazarlık algıları üzerine bir araştırma. *İnsan ve toplum bilimleri araştırmaları dergisi*, 5(7), 2247-2258.

- Çoşkun, A., & Dalziel, N. (2020). Mediation effect of financial attitude on financial knowledge and financial behavior: The case of university students. *International Journal of Research in Business and Social Science* (2147-4478), 9(2), 01-08.
- Deane, S. (2018). Elder financial exploitation. Why it is a concern, what regulators are doing about it, and looking ahead, U.S. Securities and Exchange Commission Office of The Investor Advocate.
- Godwin, D. D., & Carroll, D. D. (1986). Financial management attitudes and behaviour of husbands and wives. *Journal of Consumer Studies & Home Economics*, 10(1), 77-96.
- Güvemli, B., & Meydan, S. (2019). Financial Attitudes And Behaviors Of College Students: Evidence From Trakya University. *Journal of Accounting & Finance/Muhasebe ve Finansman Dergisi*.
- Hall, L., Moray, J., Gross, E., & Lichtenberg, P. A. (2022a). Financial stressors and resources associated with financial exploitation. *Innovation in Aging*, 6(2), igac010.
- Hall, L., Moray, J., Gross, E., & Lichtenberg, P. A. (2022). The relationship between financial decision-making and financial exploitation in older Black adults. *Journal of aging and health*, 34(3), 472-481.
- Hall, L., & Lichtenberg, P. A. (2024). Successful Aging Through Financial Empowerment (SAFE): Financial Coaching with Older Adult Victims of Financial Exploitation. *Journal of Gerontological Social Work*, 1-21.
- Hira, T. K. (1997). Financial attitudes, beliefs and behaviours: differences by age. *Journal of consumer studies & home economics*, 21(3), 271-290.
- Jackson, S. L. (2015). The vexing problem of defining financial exploitation. *Journal of Financial Crime*, 22(1), 63-78.
- Joo, S. H., & Grable, J. E. (2004). An exploratory framework of the determinants of financial satisfaction. *Journal of family and economic Issues*, 25, 25-50.
- Kadoya, Y., & Khan, M. S. R. (2020). Financial literacy in Japan: New evidence using financial knowledge, behavior, and attitude. *Sustainability*, 12(9), 3683.
- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş. & Çokluk, Ö. (2021). Sosyal bilimler için istatistik. 21. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Lichtenberg, P. A. (2016). New approaches to preventing financial exploitation: A focus on the banks. *Public Policy & Aging Report*, 26(1), 15-17.
- Lichtenberg, P. A., Tocco, M., Moray, J., & Hall, L. (2021). Examining the validity of the financial exploitation vulnerability scale. *Clinical gerontologist*, 44(5), 585-593
- Moko, W., Sudiro, A., & Kurniasari, I. (2022). The effect of financial knowledge, financial attitude, and personality on financial management behavior. *International Journal of Research in Business and Social Science* (2147-4478), 11(9), 184-192.

- Pankow, D. (2003). Financial values, attitudes and goals, North Dakota State University Fargo, North Dakota 58105.
- Peterson, J. C., Burnes, D. P., Caccamise, P. L., Mason, A., Henderson, C. R., Wells, M. T., ... & Lachs, M. S. (2014). Financial exploitation of older adults: a population-based prevalence study. *Journal of general internal medicine*, 29, 1615-1623.
- Rabiner, D. J., O'Keeffe, J., & Brown, D. (2004). A conceptual framework of financial exploitation of older persons. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 16(2), 53-73.
- Rai, K., Dua, S., & Yadav, M. (2019). Association of financial attitude, financial behaviour and financial knowledge towards financial literacy: A structural equation modeling approach. *FIIB Business Review*, 8(1), 51-60.
- Saracel, N., Özkara, B., Karakaş, M., Özdemir, Ş., Yelken, R., DüNDAR, S. & Karaca, Y. (2002), Afyon ili tüketim analizi, tüketici davranışları ve eğilimleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları*, 27(1), 28.
- Sarıgül, H. (2015). Finansal okuryazarlık tutum ve davranış ölçeği: geliştirme, geçerlik ve güvenilirlik. *Journal of Management and Economics Research*, 13(1), 200-218.
- Soydaş, Ş. S. (2023a). Finansal okuryazarlığın finansal sömürü üzerine etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 923-933.
- Soydaş, Ş. S. (2023b). Finansal Sömürü: Ölçek Uyarılama Çalışması. *Asya Studies*, 7(23), 269-274.
- Widyakto, A., Liyana, Z. W., & Rinawati, T. (2022). The influence of financial literacy, financial attitudes, and lifestyle on financial behavior. *Diponegoro International Journal of Business*, 5(1), 33-46.
- Wood, S., & Lichtenberg, P. A. (2017). Financial capacity and financial exploitation of older adults: Research findings, policy recommendations and clinical implications. *Clinical Gerontologist*, 40(1), 3-13.
- Xiao, J. J. (2008). Applying behavior theories to financial behavior. In *Handbook of consumer finance research* (pp. 69-81). New York, NY: Springer New York.
- Yazgan, A. E., & Yıldırım, A. (2022). Finansal Risk Toleransının Finansal Tutum ve Davranışlar Üzerindeki Etkisi: Z Kuşağı Üzerine Bir Araştırma. *Ekonomi ve Finansal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 119-141.
- Yılmaz, G., & Sevim, F. (2021). Sağlık yönetimi öğrencilerinin finansal davranış ve finansal tutum düzeylerinin belirlenmesi: KTÜ Örneği. *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 145-152.
- Yogasnumurti, R. R., Sadalia, I., & Irawati, N. (2021). The effect of financial, attitude, and financial knowledge on the personal finance management of college collage students. In *Proceedings of the 2nd Economics and Business International Conference-EBIC* (pp. 649-657).